

**До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.132
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1**

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора історичних наук, доцента, професора
кафедри історії України Житомирського державного університету
імені Івана Франка Стельниковича Сергія Володимировича – на
дисертацію Афтанаса Андрія Андрійовича на тему «Економічна
політика нацистського окупаційного режиму в дистрикті Галичина»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія**

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Актуальність тематики дисертаційної роботи Афтанаса Андрія Андрійовича не викликає заперечень ні з наукової, ні з суспільної точок зору. Адже регіональна історія Другої світової війни, у тому числі у розрізі економічних процесів, усе більше привертає увагу дослідників. Це дозволить створити цілісну картину становища українських земель та українського народу в роки Другої світової війни. Тим більше, що на сьогодні в історіографії, фактично, відсутнє комплексне узагальнююче дослідження, предметом якого виступала б нацистська економічна політика на території Східної Галичини.

З іншого боку, повномасштабна російська військова агресія проти України актуалізувала в українському соціумі необхідність врахування історичного досвіду впровадження загарбниками економічної політики в умовах війни та окупації (тут варто враховувати не лише нацистську, а й радянську окупацію). У цьому відношенні здобувач слушно зауважує: «Сьогоднішня російська окупаційна політика на підконтрольних Москві

територіях супроводжується максимальною експлуатацією сільськогосподарського, промислового й трудового потенціалу, актуалізуючи таким чином досвід Другої світової війни, коли нацистський режим використовував матеріальні й людські ресурси українських земель в інтересах Третього Райху» (с. 16).

Необхідно відзначити, що актуальність, як і теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи, посилюються у контексті реалізації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р., який, окрім іншого, спрямований на осуд злочинів тоталітарних режимів.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Положення дисертаційної роботи є науково обґрунтованими; сформульовані висновки розкривають заявлені мету та завдання, відзначаються логічністю та закономірністю. Це насамперед забезпечено наступним:

– чіткістю структурно-логічної схеми дослідження (україномовна й англійськомовна анотації, вступ, 4 розділи (10 підрозділів), висновки, список використаних джерел та літератури, додатки);

– постановкою адекватних мети та завдань, об'єкта і предмета наукового пошуку;

– використанням значної кількості позицій літературно-джерельної бази – загалом 367 позицій, у тому числі іншомовних (у першу чергу необхідно наголосити на використанні неопублікованих документів Центрального державного історичного архіву України у Львові, обласних архівів Івано-Франківська, Львова, Тернополя, відділення Федерального військового архіву Німеччини у Фрайбурзі, а також матеріалів періодики воєнного часу);

– залученням до процесу наукового дослідження належної методологічної основи (базових принципів історичного пізнання, загальнонаукових, спеціальних історичних та міждисциплінарних методів дослідження);

– достатньою за кількістю та географією публікацій й апробацій основних положень та висновків роботи (7 наукових публікацій, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 2 – в інших наукових виданнях; апробація на 4-х наукових конференціях різного рівня, а також під час освітньо-наукових заходів);

– відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження спеціальності 032 Історія та археологія.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Дисертаційна робота Афтанаса Андрія Андрійовича виконана самостійно, відзначається наявністю наукових положень та новими обґрунтованими теоретичними результатами, що мають важливе значення для розвитку української історіографії Другої світової війни. Достовірність отриманих результатів дослідження передусім підтверджено використанням значної кількості неопублікованих, зокрема архівних джерел та матеріалів періодики воєнного часу, частина з яких уперше вводиться до наукового обігу. Також достовірність та наукова новизна отриманих результатів дослідження підтверджені публікаціями та апробаціями основних його положень та висновків, як і розміщення самої роботи у вільному доступі в мережі інтернет.

Відтак, дисертант, ввівши до наукового обігу значну кількість неопублікованих документів, які відображають основні напрямки нацистської господарської політики в дистрикті «Галичина», уперше в історіографії здійснив комплексний аналіз проблем, які пов'язані зі специфікою нацистського економічного управління в указаному регіоні; комплексно розглянув політику нацистської окупаційної адміністрації у сфері промисловості; дослідив діяльність «Української служби Батьківщині», яка

повинна була виконувати трудову повинність в дистрикті «Галичина». Окрім того, в дисертаційній роботі були уточнені та дістали подальшого розвитку ряд інших питань, пов'язаних з нацистською економічною політикою в дистрикті «Галичина».

Здобувач у ході наукового дослідження чітко визначає як загальні, так і локальні особливості економічної політики нацистського окупаційного режиму в дистрикті «Галичина». У цьому відношенні він приходить до цілком слушного висновку: «Попри те, що на приєднаних до ГГ східногалицьких теренах панував подекуди м'якший режим, у порівнянні з іншими адміністративними одиницями, загальна управлінська лінія зводилася до безумовного використання аграрного, промислового, трудового потенціалу краю» (с. 178).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Результати дисертаційного дослідження досить повно відображені у 7-ми наукових публікаціях, із яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 2 – в інших наукових виданнях. Окрім того, основні положення та висновки дослідження апробовані на 4-х наукових конференціях різного рівня та під час ряду освітньо-наукових заходів як в Україні, так і за кордоном.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Отримані результати дослідження доповнюють існуючі наукові роботи з історії нацистської окупації України. Передусім вони можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних видань для закладів загальної середньої та вищої освіти, при розробці нормативних і спеціальних курсів з історії економічного становища українських земель в період нацистської окупації. Окрім того, як зауважувалося вище, теоретичне й практичне значення отриманих результатів дослідження посилюються у контексті реалізації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Афтанаса Андрія Андрійовича містить результати власних досліджень. При використанні ідей, результатів та текстів інших авторів дисертант оформлював посилання на використані джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації та наукових публікацій, зарахованих за темою роботи, свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності здобувачем дотримано. Порушення академічної доброчесності не виявлено.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Структура дисертаційної роботи Афтанаса Андрія Андрійовича чітка й логічна, відповідає поставленим меті та завданням. Вона складається з анотацій (українською та англійською мовами), вступу, 4-х розділів (10-ти підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (367 позицій), додатків. Загальний обсяг дослідження становить 223 сторінки, з них основного тексту (включно з анотаціями, змістом та переліком умовних позначень) – 184 сторінки.

Дослідження відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759).

Анотація дослідження відповідає встановленим вимогам, дозволяє повною мірою ознайомитися зі змістом та результатами дисертації. У ній представлені основні результати дослідження із зазначенням його наукової новизни та практичного значення.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Поряд з позитивними аспектами дисертаційного дослідження Афтанаса Андрія Андрійовича необхідно звернути увагу і на окремі дискусійні положення та зауваження, а саме:

1. Насамперед хочемо звернути увагу на назву дослідження Афтанаса Андрія Андрійовича, як і на ряд подібних назв робіт інших учених. Мова йде про те, що тут частина формулювання – «нацистський/німецький окупаційний режим» – використовується стосовно апріорі окупаційного адміністративно-територіального утворення/утворень: дистрикту «Галичина», генеральної округи «Волинь-Поділля», Райхскомісаріату «Україна» тощо.

Під час підготовки докторської дисертації ми також зіштовхнулися з відповідною термінологічною проблемою, досліджуючи «нацистський окупаційний режим в генеральному окрузі “Житомир”». Виходом із цієї ситуації стало використання контекстуального синоніма «Житомирсько-Вінницький регіон», оскільки географічно генеральний округ «Житомир» в основі склали українські території Житомирської й частини Вінницької областей. У випадку дослідження Афтанаса Андрія Андрійовича адекватним видається контекстуальний синонім «Східна Галичина», тобто, як варіант, – «Економічна політика нацистського окупаційного режиму на території Східної Галичини (1941–1944 рр.)». Тим більше, що й дисертант час від часу послуговується терміном Східна Галичина або похідними від нього (наприклад, східногалицькі терени).

2. На с. 40, в огляді історіографії роботи, зокрема напрацьовань дослідниці Жанни Ковби, здобувач не зовсім коректно прямо пов’язує релігійну й етнічну приналежності (юдеї, інші національності), зазначаючи, що учена (Жанна Ковба) «зупинилася на специфіці функціонування таборів примусової праці, куди спрямовували юдеїв та представників інших національностей».

3. Робота посилилася б, якби здобувач до процесу наукового дослідження залучив тематичні документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України у м. Києві. Окрім інших, цінними тут видаються архівні документи «Української республіканської надзвичайної комісії зі встановлення збитків та злочинів, заподіяних німецько-фашистськими

загарбниками», які у тому числі зафіксували збитки, завдані економічній сфері областям УРСР.

4. На думку офіційного опонента, дискусійним видається наявність у дисертаційній роботі п. 2.1, у якому відображаються процеси підготовки Німеччини до Другої світової війни у соціально-економічному та ідеологічному аспектах. Можливо, більш важливим була б наявність підрозділу, який би відображав економічну політику польського, а згодом радянського політичних режимів на території Східної Галичини. Це дозволило б, враховуючи й досвід нацистської окупації, порівняти моделі економічної політики різних окупаційних режимів.

5. У тексті дисертаційної роботи Афтанаса Андрія Андрійовича подекуди зустрічаються поодинокі пунктуаційні (некоректне виділення через відсутність коми підрядних частин складного речення), орфографічні помилки; відсутність уніфікованості написання окремих термінів-словосполучень. Останнє, зокрема, знаходимо на с. 52, коли словосполучення «Київська серія» «Літопису УПА» паралельно пишеться як з великої, так і з малої літер.

Зазначимо, що висловлені дискусійні положення та зауваження носять рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Афтанаса Андрія Андрійовича.

Загальний висновок.

Дисертація Афтанаса Андрія Андрійовича на тему «Економічна політика нацистського окупаційного режиму в дистрикті Галичина» є самостійною, оригінальною, завершеною кваліфікаційною науковою роботою, виконаною на належному науковому рівні, є вагомим внеском у розвиток сучасної української історичної науки, зокрема історіографії Другої світової війни.

Дисертаційна робота за актуальністю, науковою новизною отриманих результатів, обґрунтованістю, науковим, теоретичним та практичним значенням отриманих результатів відповідає спеціальності 032 Історія та

археологія, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502).

Отже, здобувач Афтанас Андрій Андрійович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри історії України
Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
доктор історичних наук, доцент

Сергій СТЕЛЬНИКОВИЧ